

Anselmus van Canterbury

Het mysterie van God

Waarom werd God mens?

Cur Deus homo?

&

Ondenikbaar dat Hij niet bestaat

Proslogion

Vertaald door Vincent Hunink

Ingeleid door Wim Verbaal

DAMON

Inhoud

Inleiding	7
Waarom werd God mens? (<i>Cur Deus homo?</i>)	25
Voorwoord	27
Hoofdstuktitels	28
Boek 1	31
Boek 2	88
Ondenikbaar dat Hij niet bestaat (<i>Proslogion</i>)	135
Voorwoord	137
Hoofdstuktitels	139
(Vertaling)	140
Deze uitgave	177
De samenstellers	179

Inleiding

We are trapped by language to such a degree that every attempt to formulate insight is a play on words.

Niels Bohr¹

*[I]t should be realized that here [scil. in the *Proslogion*] argumentation was not practiced for its own sake. Its aim and effect should rather be called poetical. Its ambition was to reformulate language (the so-called *usus loquendi*) so as to achieve a proper way of speaking (*proprie loqui*).*

Burcht Pranger²

Anselmus is een van de grootste denkers in de christelijke traditie.³ Met zo'n zin trap ik een open deur in. Wat bekend is komen te staan als 'het ontologische Godsbewijs' maar wat Anselmus zelf het *unum argumentum* noemde, het ene, op zichzelf staande bewijs, blijft tot op de dag van vandaag reacties uitlokken. Recent nog wijdde de Finse theoloog Toivo Holopainen een monografie van meer dan tweehonderd pagina's aan het *Proslogion*, het kleine traktaat waarin Anselmus zijn *unum argumentum* ontwikkelt.⁴ Het boek is de vrucht van meer dan dertig jaar reflectie over dit traktaatje, dat zonder de aanvullingen binnen de totaaluitgave van Anselmus' oeuvre nog geen veertig pagina's beslaat en daarmee tot zijn kleinere werken behoort.⁵

Of het werkje ook in zijn eigen tijd veel opzien baarde is eigenlijk niet zo duidelijk. Schijnbaar lokte het wel snel een reactie uit waarop Anselmus zich genoodzaakt zag te antwoorden. Hij nam beide, reactie en zijn antwoord, in een herwerkte versie op die hij hooguit acht jaar later liet circuleren. Openlijke reacties hierop zijn niet bekend. Veel meer stof deed een later traktaat opwaaien, het *Cur Deus homo*, 'Waarom een God-mens?'. Anselmus liet het vanaf 1098 verspreiden, omdat, naar hij zelf zegt, ongeautoriseerde eerdere versies al de ronde deden. Inderdaad zijn er teksten bekend met een afwijkende lezing en vormgeving. Ze geven aan hoeveel indruk Anselmus' betoog en argumentatie op zijn tijdgenoten maakte.

Beide teksten liggen hier in een vertaling door Vincent Hunink voor. Die van *Cur Deus homo* is nieuw, die van het *Proslogion* verscheen eerder bij

uitgeverij Kok.⁶ Daarmee zijn de twee teksten voor het eerst gebundeld in het Nederlands beschikbaar. De vorige vertalingen stammen uit 1908 en 1981.⁷

Vertalen betekent keuzes maken en elke vertaling is een interpretatie. In hoeverre de interpretatie overeenkomt met je eigen lectuur is daarbij van secundair belang. Elke interpretatie heeft recht van bestaan en uit de confrontatie tussen verschillende lezingen van eenzelfde tekst groeit dieper inzicht in de rijkdom die de tekst te bieden heeft. Dit geldt zeker voor een denker en schrijver als Anselmus die zich als weinig anderen zo bewust was van de spanning tussen wat je in gedachten kunt construeren en wat taal hiervan vermag te vatten. Zoals die andere grote specialist, Burcht Pranger, heeft laten zien, bieden Anselmus' werken ook en misschien zelfs in de eerste plaats een poëtische reflectie. Ze tasten de mogelijkheden van de taal af om samen te vallen met wat ze wil en kan zeggen. Dit 'talige' bewustzijn, een extreme gevoeligheid voor wat taal kan en doet, lijkt in de literatuur over Anselmus en zijn werken nog grotendeels afwezig.⁸

De hierna volgende reflecties zijn deels bedoeld als inleiding op de vertalingen zoals ze hier voorliggen, deels zijn ze ook de vrucht van eigen jarenlange bespiegelingen op Anselmus' beide teksten. Ze zijn dus geen bevestiging van de interpretaties die de vertaler hieraan heeft gegeven maar willen er evenmin kritiek op uitoefenen. Ze hopen integendeel tot eigen reflectie aan te zetten en te laten zien hoe rijk, ja onuitputtelijk de teksten, de gedachten en de taal zijn van deze middeleeuwse denker en schrijver.

Anselmus: een leven als landschap

Vooraleer kort in te gaan op de twee teksten die hier vertaald zijn, loont het nader kennis te maken met hun auteur. Wie was de Anselmus over wie we het hier de hele tijd hebben?

Hij moet in 1033 geboren zijn in Aosta, nu Noord-Italië maar in de elfde eeuw aan de zuidelijke grens gelegen van het koninkrijk Bourgondië. Terecht merkt zijn moderne biograaf op dat dit essentieel bleek voor de toekomst: Anselmus' blik was daarmee naar het noorden en westen gericht, naar wat zich veel later als Frankrijk zou manifesteren, niet naar het zuiden, het moderne Italië.⁹ Rond 1056, na de dood van zijn moeder en blijkbaar na ruzies met zijn vader, heeft hij Aosta verlaten, hoewel hij

daar verbonden was aan de kathedraal en dus ongetwijfeld een inkomen genoot.¹⁰

Hij ging naar het westen en trok volgens zijn eerste biograaf, de monnik Eadmer uit Canterbury, gedurende drie jaren door Bourgondië en Frankrijk, waarbij dit laatste op de kroondomeinen slaat, het Isle de France en de vallei van de Loire. Wat hij deed en hoe hij overleefde is niet gekend. Ongetwijfeld moet hij tot een van die zwervende meesters hebben behoord die hun diensten aanboden in de hoop op een vastere aanstelling.¹¹ In 1059 kwam hij in elk geval aan in het jonge klooster te Bec in Normandië. Misschien werd hij aangetrokken door de faam van de school onder leiding van Lanfranc. Deze was in het begin van de eeuw geboren in Pavia en had ook zijn toekomst aan deze zijde van de Alpen gevonden. In 1042 trad hij in te Bec waar hem drie jaar later de zorg voor een school werd toevertrouwd.¹²

De overlevering wil dat Anselmus leerling werd van Lanfranc maar zijn leeftijd lijkt dit tegen te spreken. Anselmus was intussen 26 jaar, wat veel te oud was om nog in de schoolbanken te kruipen. Logischer lijkt het dat Lanfranc hem verzocht de zorg voor het onderwijs op zich te nemen.¹³ Zelf was hij intussen prior geworden en begon hij invloed te krijgen aan het Normandische hof, dat hem als beloning voor zijn diensten in 1066 zou benoemen tot eerste abt van het klooster van Sint Stefanus te Caen. In 1070 kreeg hij de aartsbisschoppelijke zetel van Canterbury toegewezen.

Op het moment dat Anselmus in Bec aankwam was Lanfranc bovendien verwickeld in het aanslepende conflict met de meester Berengarius van Tours in wat de eerste Eucharistische controverse is genoemd. In 1059 dwingt een synode te Rome de meester zijn stellingen af te zweren. Hij doet dit onder druk en uit angst voor zijn leven, zoals hij later schrijft. Want eenmaal terug in Tours veroordeelt hij de synode en haar beslissingen, waarbij hij het speciaal op Lanfranc gemunt moet hebben. Deze voelt zich genoodzaakt te antwoorden in een uitvoerige tekst *De corpore et sanguine Domini* (Over lichaam en bloed van Christus) waaraan hij tussen 1060 en 1063 gewerkt heeft. Er zijn sterke vermoedens dat deze tekst zo niet in zijn geheel dan toch voor een groot deel door Anselmus geschreven is.¹⁴

Hoe dit ook geweest mag zijn, het heeft in elk geval nog niet voor Anselmus het ijs gebroken. Pas in 1072 kwamen teksten onder zijn eigen naam in de openbaarheid, toen hij een aantal gebeden en meditaties opstuurde naar Adelheid, dochter van Willem de Veroveraar, die een semi-monastiek leven leidde te Préaux. Hij manifesteert zich dus in eerste

instantie als een devotioneel schrijver. Dit is van belang voor wat volgt want ook het *Proslogion* circuleerde aanvankelijk (ongeveer vanaf 1077) als een devotionele tekst zonder de inleiding en de aanvullingen met de kritiek en Anselmus' antwoord. Pas een achttal jaren later (rond 1084) kwam de volledige versie zoals wij die nu kennen in omloop.¹⁵

In zijn uiteindelijke versie koppelde Anselmus het *Proslogion* nadrukkelijk aan het eerder geschreven *Monologion*. Niet alleen verwijst hij er expliciet naar in het later ingelaste voorwoord. Anselmus besloot ook de titels voor een tweede keer te veranderen en nog meer op elkaar af te stemmen. Het *Monologion* kende aanvankelijk een erg beperkte verspreiding onder de titel *Exemplum meditando de ratione fidei* (Voorbeeld van een meditatie over de rede in het geloof).¹⁶ Het *Proslogion* daarentegen kende als oorspronkelijke titel *Fides quaerens intellectum* (Geloof op zoek naar begrip).

In 1082-1083 stuurde Anselmus beide werken naar Hugo van Die, aartsbisschop van Lyon. Hij had de titels veranderd in *Monoloquium de ratione fidei* en *Alloquium de ratione fidei* (Alleenspraak/Aanspraak over de rede in het geloof) maar vroeg Hugo om deze te veranderen in *Monologion* en *Proslogion*.¹⁷ Hij legt de reden hiervoor niet uit maar het effect was in elk geval dat beide teksten nauw met elkaar verbonden werden en feitelijk als een geheel werden voorgesteld.

Het *Proslogion* diende inderdaad als een verantwoording bij het *Monologion*. Anselmus voltooide dit traktaat een paar jaar vroeger. Hij probeert hierin op louter rationele gronden zonder beroep op de autoriteiten van Bijbel of Kerkvaders het bestaan en de essentie van God aan te tonen. Dit was een meer dan riskante onderneming in de nasleep van de Eucharistische controverse met de rationeel-dialectische analyses van Berengarius van Tours nog vers in het geheugen, waar Lanfranc in zijn traktaat *De corpore et sanguine Domini* zelf voor gewaarschuwd had. Anselmus liet zijn tekst aan Lanfranc lezen die er overduidelijk niet gelukkig mee was en wijzigingen voorstelde. Anselmus zal hiermee rekening hebben gehouden maar bewaarde ook scherpe controle over de verspreiding van het traktaat. Uiteindelijk gaf hij het toch vrij maar met het *Proslogion* als een vorm van rechtvaardiging. Hierin streefde hij hetzelfde experiment na maar dan als een devotionele oefening. Dat zou op veel minder weerstand stuiten en de angel wegnemen uit het andere traktaat.¹⁸

Natuurlijk was er intussen veel gebeurd. Lanfranc was al bijna twintig jaar uit Bec weg. Anselmus was hem opgevolgd als prior en werd na de dood van de eerste abt, Herluinus, in 1078 ook tot diens opvolger gekozen.

Waarom werd God mens?

Cur Deus homo?

Voorwoord

Het nu volgende werk heb ik sneller moeten afsluiten dan ik wenselijk achtte, en daarmee ook korter moeten houden dan ik wilde. Dat komt omdat sommige mensen de eerste gedeelten ervan al voor zichzelf gingen kopiëren voordat het geheel voltooid en goed uitgezocht was. Ik heb gedaan wat ik kon. Maar als ik de passende rust en ruimte had gehad voor deze uitgave, zou ik nog veel hebben ingelast en toegevoegd wat nu onvermeld blijft. Nu ben ik het werk in grote mentale onrust (God weet waardoor en hoe ik daaraan leed) begonnen in Engeland, op verzoek, en heb ik het afgemaakt als balling in de provincie Capua.

In lijn met de inhoud heb ik het werk betiteld als *Waarom werd God mens?* Het is verdeeld in twee boeken. Boek 1 bevat de bezwaren van ongelovigen die het christelijk geloof afwijzen omdat dit volgens hen strijdig is met de rede, en de antwoorden van gelovigen. Aan het eind wordt Christus even tussen haakjes gezet, alsof er nooit iets van Hem is geweest, en wordt met dwingende redenen bewezen dat geen mens ooit gered kan worden zonder Hem. Boek 2 start met eenzelfde idee: we doen of we helemaal niets weten van Christus. Daarna wordt met minstens zo heldere argumenten en naar waarheid aangetoond waarop de menselijke natuur is ingericht: de mens zal ooit de gelukzalige onsterfelijkheid kunnen genieten, in lichaam én ziel. Onvermijdelijk moet dan met de mens datgene geschieden waartoe hij is geschapen. En dat kan alleen via de mens-God. Alles wat we geloven over Christus moet noodzakelijkerwijs geschieden.

Dit korte voorwoord en de hoofdstuktitels van het hele werk moeten worden opgenomen vóór het begin ervan: dat vraag ik iedereen die dit boek wil kopiëren. Als iemand het in handen krijgt, kan hij dan meteen zien of er iets instaat wat voor hem de moeite waard is.

Hoofdstuktitels

Boek 1

- 1 De hoofdvraag waarvan het hele werk afhangt.
- 2 Hoe moet het volgende worden opgevat?
- 3 Bezwaren van ongelovigen, antwoorden van gelovigen.
- 4 Ongelovigen vinden die antwoorden niet dwingend, meer een soort schilderijen.
- 5 Verlossing van de mens kan alleen maar via Gods persoon.
- 6 Kritiek van ongelovigen op onze claim dat God ons heeft verlost door zijn dood en ons zo zijn liefde heeft getoond, en dat Hij is gekomen om voor ons de duivel te bestrijden.
- 7 De duivel heeft geen recht jegens de mensen. Maar het leek wel dat hij dit had, waardoor God de mens op deze manier bevrijdde.
- 8 De ‘lage’ dingen die we zeggen over Christus hebben niet vandoen met zijn goddelijkheid. Toch lijkt het de ongelovigen niet passend dat die over Hem worden gezegd in zoverre Hij mens is. Volgens hen is die mens niet gestorven uit eigen beweging.
- 9 Hij is gestorven uit eigen beweging. Betekenis van: *Hij werd gehoorzaam tot in de dood*, en: *daarom heeft God Hem hoog verheven*, en *Ik ben niet gekomen om mijn eigen wil te doen*, en *God spaarde zijn eigen Zoon niet*, en: *niet zoals Ik het wil, maar zoals U het wilt*.
- 10 Hetzelfde, op een andere manier opgevat.
- 11 Wat is zondigen? En genoegdoening geven voor de zonde?
- 12 Is het passend dat God zonde vergeeft puur door erbarmen, zonder enige aflossing van schuld?
- 13 In het geheel der dingen is niets minder aanvaardbaar dan dat een schepsel zijn schepper de verschuldigde eer ontnemt. En dat hij niet vergoedt wat hij wegneemt.
- 14 Wat voor eer voor God is de bestraffing van een zondaar?
- 15 Laat God zijn eer zelfs maar een beetje schenden?
- 16 Argument voor de theorie dat het aantal gevallen engelen moet worden aangevuld vanuit de mensen.

- 17 Vervanging door andere engelen is onmogelijk.
- 18 Zijn er later meer heilige mensen dan er nu slechte engelen zijn?
- 19 De mens kan niet worden gered zonder genoegdoening voor zijn zonde.
- 20 De genoegdoening moet in verhouding staan tot de zonde, en de mens zelf kan die niet geven.
- 21 De zwaarte van de zonde.
- 22 Grote krenking van God door de mens, wanneer hij zich laat verslaan door de duivel: hiervoor kan hij geen genoegdoening geven.
- 23 Als hij zondigt, ontnemt hij God iets wat hij niet kan teruggeven.
- 24 Zolang hij God niet teruggeeft wat hij is verschuldigd, kan hij niet gelukzalig zijn. Onvermogen is hier geen excuus.
- 25 Redding van de mens gaat noodzakelijkerwijs via Christus.

Boek 2

- 1 De mens is rechtvaardig geschapen om gelukzalig te worden.
- 2 Hij zou niet sterven als hij niet had gezondigd.
- 3 Hij zal herrijzen met het lichaam waarin hij in dit leven leeft.
- 4 God zal wat Hij is begonnen voltooien vanuit de menselijke natuur.
- 5 Het is wel noodzakelijk dat dit gebeurt, maar Hij doet dit niet uit dwingende noodzaak. Er is een noodzaak die de dank wegneemt of vermindert, en een noodzaak die hem vermeerdert.
- 6 De genoegdoening waardoor de mens gered wordt kan alleen worden gegeven door een Godmens.
- 7 Deze moet zowel een volmaakte God als een volmaakte mens zijn.
- 8 God moet de mens aannemen vanuit het geslacht van Adam en uit een maagd-vrouw.
- 9 Alleen het Woord en de mens komen noodzakelijkerwijs samen in één persoon.
- 10 Die mens sterft niet vanuit een schuld. Hoe kan Hij al dan niet zondigen? Waarom verdient Hij of de engel lof om zijn gerechtigheid, terwijl ze niet kunnen zondigen?
- 11 Hij sterft uit eigen macht. Sterfelijkheid hoort niet bij de zuivere menselijke natuur.
- 12 Hij heeft wel deel aan onze narigheden maar is niet ongelukkig.
- 13 Bij al onze zwakheden heeft Hij toch geen onwetendheid.

- 14 Zijn dood weegt op tegen de zonden van allen, getalsmatig en in grootte.
- 15 Zijn dood vernietigt ook de zonden van hen die Hem doodden.
- 16 Vanuit de zondige massa nam God de mens aan zonder zonde. De redding van Adam en Eva.
- 17 In God is geen noodzaak of onmogelijkheid. Er bestaat een dwingende noodzaak en een niet-dwingende noodzaak.
- 18 Het leven van Christus wordt ingelost voor de zonden van de mensen. Hoe moest Christus lijden? En hoe niet?
- 19 Hoe volgt de redding van de mensen hier logisch uit?
- 20 Grootheid en rechtvaardigheid van Gods erbarmen.
- 21 Verzoening van de duivel is onmogelijk.
- 22 In het gezegde is de waarheid bewezen van het Oude en Nieuwe Testament.

Boek 1

1

Van veel kanten heb ik vaak een nadrukkelijk verzoek gekregen, mondeling en per brief, inzake een bepaalde kwestie van ons geloof. Men wil dat ik de argumenten waarmee ik doorgaans reageer op vragen hierover op papier zet voor latere lezers. Want die argumenten zijn naar hun zin, zeggen ze, en volgens hen ook afdoende. Doel van hun vraag is niet om via de rede tot geloof te komen, nee, geloof is het uitgangspunt. Ze zoeken het plezier van inzicht in dat geloof en beschouwing ervan en willen, zoveel als mogelijk, *steeds klaarstaan voor een afdoende antwoord op elke vraag over de hoop waarin wij leven* (1 Petr. 3,15).

Het gaat om een vraag waarmee ongelovigen onze christelijk eenvoud belachelijk maken en bekritisieren als iets dommigs, terwijl ook veel gelovigen erover blijven denken: *op welke manier, door welke noodzaak, is God mens geworden en heeft Hij door zijn dood, zoals wij geloven en belijden, de wereld het leven teruggegeven?* Dat had Hij toch ook kunnen doen via een andere persoon, een engel of een mens? Of puur door zijn wil? Deze vraag houdt veel geleerden bezig, maar ook veel gewone mensen. Iedereen wil een verklaring.

Goed, veel mensen vragen dus om behandeling van deze kwestie. Het uitzoeken ervan lijkt heel lastig, maar een eventuele oplossing is meteen begrijpelijk voor iedereen en ook plezierig. Want het is heel nuttig en zo'n verklaring heeft ook iets moois. Wat de heilige vaders hierover hebben gezegd zou eigenlijk voldoende moeten zijn. Toch wil ik mijn best doen om de vraagstellers te vertellen wat God zo goed is mij hierover te openbaren.

Een onderzoek in dialoogvorm is voor veel mensen, vooral als ze wat trager van begrip zijn, duidelijker en daarom ook prettiger. Vandaar dat ik hier iemand inbreng die met mij discussieert: een van degenen die mij het hemd van het lijf vragen, die me dringender hiertoe aanzet dan de rest. Zo stelt hier Boso de vragen en geeft Anselmus antwoord.

Boso

De diepere lagen van het christelijk geloof moeten we natuurlijk eerst geloven, zo hoort dat. Pas daarna mogen we ons wagen aan onderzoek ernaar via het verstand. Maar evenzo schieten we tekort in aandacht, denk ik, als we ná te zijn gesterkt in ons geloof, geen poging doen om wat we geloven ook te begrijpen. Welnu, door Gods vooropgaande genade sta ik, denk ik, stevig in het geloof aan onze verlossing. Ja, al zou ik geen enkel aspect van mijn geloof met mijn verstand kunnen bevatten, toch is er niets wat me die rotsvaste zekerheid kan ontnemen. Daarom wil ik je vragen mij te vertellen wat velen, je weet het, samen met mij vragen: uit welke noodzaak, om welke reden, heeft God, die toch almachtig is, de nederige en zwakke menselijke natuur aangenomen, om zo die natuur te herstellen?

Anselmus

Oei, wat je van me vraagt is te hoog voor mij. Daarom durf ik hier niet te bespreken wat mijn *verstand te boven gaat* (Sir. 3,22(21)). Want als iemand dan vindt dat mijn verklaringen niet toereikend zijn, of dit domweg vaststelt, denkt hij misschien dat de waarheid mij ontgaat, meer dan dat mijn verstand niet bij machte is om die waarheid te bevatten.

Boso

Daarvoor hoef je niet bang te zijn. Je kunt beter iets anders voor ogen houden: in een gesprek over een bepaald onderwerp onthult God vaak wat eerder verborgen bleef. Stel je hoop maar op Gods genade. Als je wat je *om niet hebt ontvangen* (Mat. 10,8) vrijelijk uitdeelt, zul je ook verdienen dat je ontvangt wat *het verstand te boven gaat* en waar je eerder niet bij kon.

Anselmus

Nou, ik zie hier nog iets anders, waardoor we dit onderwerp nauwelijks ten volle kunnen bespreken, of zelfs helemaal niet. Daarvoor is namelijk kennis nodig van begrippen zoals macht, noodzaak, wil en nog meer. En elk daarvan kun je alleen voluit bekijken in samenhang met de rest. Daarom vergt bespreking ervan een afzonderlijk werk. Geen gemakkelijk werk, dunkt me, maar ook niet helemaal nutteloos. Want onwetendheid van deze dingen maakt bepaalde zaken moeilijk, die juist gemakkelijk worden door kennis ervan.

Ondenikbaar dat Hij niet bestaat

Proslogion

Voorwoord

Op dringend verzoek van enkele broeders had ik een werkje uitgegeven dat een soort model-bezinning was over de rede van het geloof. Het was geschreven vanuit een ik-figuur, die in stilte bij zichzelf redeneert en zo onderzoekt wat hij niet weet. In dit werkje, zo bedacht ik mij later, waren tal van argumenten met elkaar gecombineerd en vervlochten.

Daarom begon ik mij af te vragen of er misschien één argument te vinden is, dat geen enkel ander argument nodig heeft als bewijs, alleen zichzelf. Eén enkel argument dat volstaat om hard te maken dat God werkelijk *is*, en dat Hij het hoogste goed is dat niets anders nodig heeft, ja, dat Hij degene is die alle dingen nodig hebben om te zijn en om goed te zijn, kortom alles wat wij geloven over het wezen van God.

Hierover dacht ik vaak en nadrukkelijk na. Soms meende ik dat wat ik zocht al binnen bereik was, soms ontging het volledig aan de scherpte van mijn verstand. Uiteindelijk wanhoopte ik eraan en wilde ik ermee ophouden: het leek een zoektocht naar iets wat domweg niet te vinden is.

Daarom wilde ik die gedachte over God volledig buitensluiten. Mijn verstand zou er maar nutteloos mee bezig blijven, vreesde ik, zodat het mij zou afhouden van andere dingen waarin ik wél verder kon komen. Ik wilde er dus niet aan en weerde mij ertegen, maar juist toen begon de gedachte zich meer en meer opdringerig aan te dienen.

Op een dag, na heftig verzet tegen dat opdringerige ervan, was ik doodvermoeid. In de wirwar van gedachten bood zich toen ineens datgene aan waar ik al aan wanhoopte. Het idee dat ik telkens zo benauwd van de hand wees kon ik nu nadrukkelijk omarmen.

Ik was blij met mijn vondst! En in schriftelijke vorm, zo dacht ik, kon die ook bij anderen in de smaak vallen. Daarom heb ik over dit thema (en een paar andere) het nuvolgende werkje geschreven, met een ik-figuur

die probeert zijn geest te verheffen om God te schouwen en die zoekt te begrijpen wat hij gelooft.

Noch dit werkje, noch het eerder genoemde achtte ik de aanduiding 'boek' waardig; er hoefde dus ook geen auteursnaam bij. Maar ik mocht de teksten toch ook niet zomaar de wereld insturen, vond ik, zonder een titel die eventuele belangstellenden zou uitnodigen tot lezen. Daarom heb ik ze allebei voorzien van een titel: het ene *Model-bezinning over de rede van het geloof*, en het andere *Geloof op zoek naar begrip*.

Onder die titels waren beide werken al meermaals afgeschreven. Maar daarna hebben tal van mensen druk op mij uitgeoefend om mijn eigen naam erboven te zetten. Het meest is dat gedaan door zijne hoogwaardige excellentie de aartsbisschop van Lyon, Hugo, apostolisch legaat van Gallië, die mij dit vanuit zijn apostolisch gezag formeel heeft opgedragen.

Daarbij heb ik de titels aangepast: het eerste heb ik nu *Monologion* genoemd, oftewel 'alleenspraak', het tweede *Proslogion*, oftewel 'toespreking'.

Hoofdstuktitels

- 1 Aansporing van de geest om God te schouwen.
- 2 God bestaat echt.
- 3 Dat Hij niet bestaat is ondenkbaar.
- 4 Hoe zei de dwaas in zijn hart iets ondenkbaars?
- 5 God is al wat het beter is te zijn dan niet te zijn; als enige bestaat Hij door zichzelf en scheidt al het andere uit het niets.
- 6 Hoe kan God waarnemen, ook al is Hij niet lichamelijk?
- 7 Hoe is God almachtig, ook al is er veel wat Hij niet kan?
- 8 Hoe is Hij meedogend en onverstoorbaar?
- 9 Hoe is Hij volledig en in hoogste zin rechtvaardig en spaart Hij toch de kwaden? Op rechtvaardige wijze ontfermt Hij zich over de kwaden.
- 10 Hoe straft Hij rechtvaardig en spaart Hij rechtvaardig kwaden?
- 11 Hoe zijn alle wegen van de Heer mededogen en waarheid terwijl toch geldt: de Heer is rechtvaardig op al zijn wegen?
- 12 God is het leven waardoor Hij leeft, en zo verder.
- 13 Hoe is Hij als enige onbegrensd en eeuwig, terwijl andere geesten ook onbegrensd en eeuwig zijn?
- 14 Hoe en waarom wordt God wel en niet gezien door wie Hem zoekt?
- 15 Hij is Hoger dan denkbaar.
- 16 Dat is het ontoegankelijk licht waar Hij woont.
- 17 In God zijn harmonie, geur en smaak, zachtheid en schoonheid, op onuitsprekelijke wijze.
- 18 Er zijn geen delen in God en in zijn eeuwigheid, die Hijzelf is.
- 19 Hij is niet in ruimte of tijd, maar alles is in Hem.
- 20 Hij is voor en boven alle dingen, zelfs de eeuwige.
- 21 Is dit de eeuwigheid van eeuwigheid, ofwel de eeuwen der eeuwen?
- 22 Alleen Hij is wat Hij is en wie Hij is.
- 23 Dit goede is gelijkelijk Vader en Zoon en Heilige Geest; en dit is het enige noodzakelijke wezen, dat geheel en totaal en als enige goed is.
- 24 Een speculatie naar de aard en grootte van dit goede.
- 25 Wat heeft wie dit geniet voor goeds, en hoe groot is dat?
- 26 Is dit de volle vreugde die de Heer belooft?

1

Kom, kleine mens,
laat je beslommeringen
even wat ze zijn,
verberg je een moment
voor je rumoerige gedachten.
Leg je zware zorgen aan de kant
en zet je vermoeiende taken opzij.
Neem een weinig tijd voor God
en rust een weinig uit
in Hem.

Ga in de binnenkamer (Mat. 6,6) van je hart,
sluit alles buiten behalve God en
wat je helpt Hem te zoeken,
doe je deur dicht (Mat. 6,6) en
zoek Hem.

Zeg nu, heel mijn hart,
zeg nu tot God:
'Ik zoek uw gelaat,
naar uw gelaat, Heer,
ben ik op zoek.' (vgl. Ps. 26,8)

Komt U dan ook, Heer mijn God,
en leert U mijn hart
waar en hoe het U moet zoeken,
waar en hoe het U kan vinden.
Heer, als U niet hier bent,
waar moet ik U zoeken
in uw afwezigheid?
En als U overal bent,
waarom zie ik U dan niet hier
aanwezig?

Ja, natuurlijk, U bewoont
het ontoegankelijk licht. (1 Tim. 6,16)
En waar is dat

ontoegankelijke licht?
 Of hoe kom ik bij dat
 ontoegankelijke licht?
 Of wie leidt en begeleidt mij daarheen,
 zodat ik U daarin kan zien?

En verder, onder welke tekens
 onder welk gezicht
 moet ik U zoeken?
 Ik heb U nooit gezien,
 Heer mijn God,
 ik ken het niet: uw gezicht.

Wat moet hij doen,
 allerhoogste Heer,
 wat moet hij doen,
 die verre balling van U?
 Wat moet hij doen,
 uw knecht,
 benauwd uit liefde tot U
 en ver verworpen
van uw aangezicht? (Ps. 50,13)

Hij hunkert ernaar U te zien
 en uw gezicht is
 heel ver van hem weg.
 Graag wil hij nader tot U
 en ontoegankelijk
 is uw woning.
 U te vinden is zijn verlangen
 en hij weet niet
 waar U bent,
 U te zoeken zijn streven
 en uw gezicht
 is hem onbekend.

Heer, U bent mijn God,
 U bent mijn Heer,